

V zadnjih štirih letih sta komisija za antidoping in disciplinska komisija pri AZS, ki sta pristojni za reševanje primerov dopinga, obravnavali doslej največ slovenskih atletov, ki so se znašli v postopku zaradi jemanja nedovoljenih poživil. V nadaljevanju bomo kratko osvetlili nekatere vidike dopinga in pokazali na izjemen pomen poznavanja protidopingških pravil.

Tanja Malovrh,
univ. dipl. prav.,
predsednica disciplinske komisije pri AZS

Pravni pogled na kontrolo dopinga

Če je test pozitiven

Ko rezultati analiz akreditiranega laboratorija Svetovne antidopingške agencije (WADA) pokažejo prisotnost prepovedanih substanc v urinu ali krvi, je športnik po predložitvi pozitivnega vzorca soočen z več neprijetnimi dogodki. Po pravilih je najprej seznanjen z rezultati vzorca A. Če se z njimi ne strinja, ima pravico na lastne stroške zahtevati še analizo vzorca B. Pogosto se žal zgodi, da se širša javnost seznanja že z rezultati analize vzorca A in na tej podlagi športnika takoj obsodi.

Šele ko so opravljene dokončne analize vzorca, se ob pozitivnem rezultatu opravi zaslišanje pred komisijo za antidoping pri AZS. Po izkušnjah pride športnik na zaslišanje v spremstvu odvetnika in strokovnjaka, ki se običajno spozna na laboratorijske analize in medicino. Spremljevalci skušajo športniku na zaslišanju pomagati in ga zaščititi. Tak pristop k zaslišanju se ni pokazal kot povsem ustrezen, saj se z zaslišanjem zbirajo zgolj dejstva o primeru, ne ugotavljajo pa se morebitne pravne in laboratorijsko-strokovne nepravilnosti. Izkazalo se je, da večina pravnih zastopnikov ne pozna oz. ne upošteva športnih predpisov, temveč zaslišanje in obrambo športnika gradi na pravilih kazenskega ali celo civilnega prava.

Delo komisij je pokazalo, da je zelo pomembno poznati protidopingška pravila, saj je to atletu lahko v veliko pomoč. In sicer ne le v primeru postopka zaradi kršitev protidopingških pravil, pač pa že tudi od trenutka, ko je atlet pozvan k odvzemu vzorca.

Obligatornost pravil WADA

Najprej moramo pojasniti pomen pravil WADA. WADAC, protidopingški kodeks WADA, je osnovni dokument, na katerem danes temelji svetovni boj proti dopingu v športu, h kateremu pa podpisniki prosto pristopajo. Edini namen WADAC je varstvo pravice športnikov do športa brez dopinga, s čimer se varuje njihovo zdravje, poštenost tekmovanja in enakost. Za doseganje tega namena se WADA trudi posamezna protidopingška pravila čim bolj poenotiti ter izvajati učinkovite in koordinirane programe za boj proti dopingu,

tako tiste za preventivo kot tudi za odkrivanje in sankcioniranje kršiteljev.

WADAC torej ni pravno zavezujoč dokument 'per se' (sam po sebi), pač pa se njegovi podpisniki zavežejo njegove določbe implementirati v svoje pravilnike in statute oz. druge pravno zavezujoče formalne akte. Povedati pa velja, da četudi kakšna športno-panožna organizacija (mednarodne organizacije, ki združujejo različne športne panoge, kot so npr. nogomet, atletika, plavanje itn.) ni pogodbeno zavezana spoštovati pravil WADAC, je to praviloma dolžna kot članica Mednarodnega olimpijskega komiteja (MOK). Olimpijska listina (Olympic Charter), ki jo podpišejo vsi člani MOK, namreč članom nalaga obveznost, da sprejmejo pravila WADA. WADAC so torej obligatorna (obvezujoča) pravila.

Na vprašanje, ali so protidopingška pravila in s tem povezani ukrepi skladni s pravom Evropske skupnosti, še nimamo nedvoumnega odgovora. Mednarodno športno arbitražno razsodišče (CAS), ki ima največ prakse z dopinškimi primeri, do danes jasnega odgovora na to vprašanje še ni podalo. Je pa že večkrat poudarilo, da so dovoljeni le tisti ukrepi, ki so nujno potrebni za izvedbo poštenega tekmovanja, in ki so sorazmerni svojemu cilju. Če upoštevamo prizadevnost mednarodnih športnih združenj v boju proti dopingu, verjetno ni pričakovati, da bi sodišče na nivoju Evropske skupnosti pokazalo večji dvom v protidopingška pravila. Nekaj več izkušenj z dopinškimi primeri imajo tudi britanska sodišča, ki pa so v večini dosedanjih primerov pokazala spoštovanje do avtonomnosti športnih pravil.

Vzporednice s kazenskim pravom?

V zvezi z 'objektivno odgovornostjo športnika' je pomembno opozoriti na že omenjeno dejstvo, da je tolmačenje protidopingškega postopka v javnosti pogosto napačno. Protidopingškemu postopku se namreč zmotno pripisujejo značilnosti in pravila kazenskega postopka. Športnik, ki je bil seznanjen z analizo pozitivnega A vzorca v protidopingškem postopku, nima položaja obdolženca v kazenskem ali

prekrškovnem postopku. Ne velja torej, da se sme kršitelju protidopingških pravil kazni izreči samo, če je podana njegova krivda (v kazenskem postopku je 'krivda podana', ko je storilcu dokazano kaznivo dejanje, storjeno naklepno ali iz malomarnosti). Domneva nedolžnosti (obdolženec je nedolžen dokler se mu ne dokaže krivda) torej v protidopingškem postopku ne velja. Situacija je tu obrnjena – obdolženi mora dokazati svojo nedolžnost. Protidopingška pravila so avtonomna, to je pogodbene narave in določajo načelo objektivne odgovornosti, kar pomeni, da je športnik objektivno odgovoren za storjeno kršitev (npr. za to, da je bila v njegovem telesu najdena prepovedana substanca). Krivda športnika (naklep ali malomarnost) pa na samo odgovornost ne vpliva in jo je možno upoštevati le kot posebno (olajševalno) okoliščino za izrek sankcije.

(Za lažje razumevanje: krivda športnika pomeni njegov odnos do prepovedanih snovi ali zapovedanih protidopingških predpisov. Pravimo, da je ravnal naklepno, ko se je zavedal svojega ravnanja (kršenja pravil) in je hotel tako ravnati, ali ko se je zavedal, da lahko njegovo ravnanje pripelje do prepovedanih posledic, pa je vseeno privolil, da do nje pride. Tako npr. naklepno ravna športnik, če načrtno jemlje prepovedane substance in se zaveda, da je lahko vsak čas podvržen kontroli dopinga, a lahkomišelnost misli, da se to v času jemanja ne bo zgodilo.)

Malomarno ravna športnik, ko se zaveda, da zaradi njegova ravnanja lahko nastane prepovedana posledica, pa lahkomišelnost misli, da jo bo lahko preprečil ali da do nje ne bo prišlo. Malomarno ravna tudi v primeru, ko se ne zaveda, da lahko nastane prepovedana posledica, pa bi se po okoliščinah in po svojih osebnih lastnostih tega moral in mogel zavedati. Tako na primer atlet, ki tekmuje na mednarodnem nivoju, ravna malomarno, če v primeru zdravljenja s prepovedano substanco ne izpolni tako imenovane terapevtske izjeme. Od njega se namreč pričakuje, da pozna protidopingška pravila, ki tako izjemo urejajo. V članku je na konkretnem primeru prikazano, kdaj športni-

kovo ravnanje ni krivdno oz. malomarno.

Ob tej priložnosti velja še enkrat ponoviti, da terapevtska izjema športniku omogoča (dopušča) zdravljenje z zdravili, ki so na listi prepovedanih substanc in metod, vendar le, ko športnik izpolni pogoje natančnega in vnaprej predvidenega postopka pridobitve te izjeme. Terapevtsko izjemo je potrebno pridobiti pred tekmovanjem. Izjemo mora namreč potrditi posebna zdravstvena komisija pri WADA oz. pristojni mednarodni športni federaciji in še to samo za določen čas. Če tem pogojem ni zadoščeno, športnik v primeru pozitivnega vzorca težko doseže oprostitev.)

Ker torej protidopinškega postopka (ugotavljanje prekrška in izrekanje sankcije) ne gre enačiti s kazenskim postopkom, kjer velja domneva nedolžnosti, je breme dokazovanja nedolžnosti povsem na strani športnika. Tako mora atlet, ki je obveščen o pozitivnem A vzorcu, če želi zavarovati svoje pravice, predvsem pa dobiti boj v iskanju pravice, takoj ukrepati. Še posebej, če je 'sam pri sebi' prepričan, da ni užival substance z liste prepovedanih substanc ali kako drugače kršil tozadevnih pravil.

Prvi in pravi korak torej ni obisk pravne strokovnjaka, temveč strokovnjaka, ki ima znanje s področja medicine. Zaželen je strokovnjak, ki se dobro spozna na metodo, s katero se ugotavlja prisotnost prepovedanih substanc. Če ima atlet možnost sodelovati s takšnim strokovnjakom, je nadvse priporočljivo, da je ta prisoten pri analizi B vzorca. Prisotni strokovnjak se lahko do potankosti seznanji z analizo vzorca oz. ugotovi, ali je ta potekala skladno s predpisanim protokolom, in če pride do kršitev, ki bi lahko vplivale na končni rezultat, te kršitve zabeleži. Pa tudi sicer poskrbi, da napake ne bi ostale neodkrita, športnik pa kaznovan s prepovedjo nastopanja.

Pomembno je poznati pravila

Športnik mora, da bi lahko v celoti zagotovil varstvo svojih pravic, na varstvo le-teh paziti že od samega začetka, torej od trenutka, ko je obveščen o tem, da ga bodo preverili z doping kontrolo. Takšno varstvo pa si lahko zagotovi le, če dovolj dobro pozna protidopinška pravila, kar se od njega tudi pričakuje. Če ukrepa pravočasno in s pomočjo strokovnjaka zabeleži napake pri odvzemu in/ali analizi vzorca, si tako lahko zagotovi celo oprostilno sodbo. Pogoj je seveda, da so napake takšne, da bi lahko vplivale na končni rezultat analize.

Tako mora npr. športnik, ki mu je neposredno pred oddajo urinskega vzorca ponujena le ena posoda za zbiranje urina, ali če je bilo teh posod na izbiro več, pa niso bile v primerni originalni embalaži, na to opozoriti, zavrniti takšno posodo. Če to ni mogoče, mora to jasno navesti v zapisniku, ki spremlja njegov vzorec. Morebitni kasnejši poskus dokazovanja

nepravilnosti se brez take zabeležke zlahka izjalovi.

Atlet, ki je s strokovnjakom prisostvoval pri analizi B vzorca, pride nato pred protidopinško komisijo svoje nacionalne atletske zveze. Le-ta mu lahko, če je vzbudil dvom v upravičenost obdolžitve uporabe prepovedanih snovi in/ali v pravilnost postopkov analize vzorca, pri dokazovanju njegove nedolžnosti celo pomaga. Če so bile res storjene napake v postopku dokazovanja zlorabe, ki kažejo na drugačen izid testov, mu protidopinška komisija lahko uspešno pomaga v prizadevanju ostati na tekmovalnih stezah.

Protidopinška komisija nacionalne atletske zveze, katere primarni namen ob odkritju pozitivnega primera je zaslišanje atleta ter zbiranje dejstev, ki bi utegnili biti pomembna pri odločitvi, je tista, ki ob predložitvi analize ter drugih znanih dejstev odloči, ali je rezultat analize urinskega vzorca atleta pozitiven ali negativen. Če se odloči za prvo, primer odstopi v reševanje disciplinski komisiji nacionalne atletske zveze, ki izda končno odločitev. V nasprotnem primeru stoji za stališčem o atletovi nedolžnosti, če se to izkaže za potrebno, tudi pred CAS.

Primeri iz prakse

Zaradi prikaza pomembnosti poznavanja protidopinških pravil navajamo nekaj primerov iz prakse.

Komisija za antidoping pri AZS je predlani obravnavala primer atletinje, pri kateri je bilo ugotovljeno, da odčitavanje rezultatov analize in celo sama analiza vzorcev ni bila opravljena skladno z veljavnimi protokoli. Številne napake, ki so bile pri analizi vzorca narejene, bi lahko vplivale na rezultat analize, da bi bil ta drugačen. Antidopinška komisija pri AZS je zato zavzela stališče, da na tako pomanjkljivih temeljih disciplinskega postopka ni mogoče uvesti. AZS je o tem stališču obvestila IAAF, ki pa se z argumentacijo ni strinjala in je vložila obtožbo zoper AZS in atletinjo pri CAS. CAS je IAAF pozval, da obtožbo dopolni z dokaznim materialom. A ker ta do določenega roka trdnih dokazil, ki bi nedvoumno govorila v prid pozitivnega rezultata, ni predložila, je bil primer atletinje zaključen – kazenska sankcija ji ni bila izrečena. Poudariti je treba, da je bila atletinja ves čas aktivna in je takoj, ko je bila obveščena o pozitivnem rezultatu, storila vse, da bi čim bolj zavarovala svoje pravice.

Komisiji sta obravnavali tudi primer atletinje, ki je za svoje pravice, če je verjela v svojo nedolžnost, poskrbela prepozno. Sklicevanje na napake pri odvzemu vzorca ter pri njegovi nadaljnji analizi se je namreč izkazalo za nedokazano oz. nedokazljivo. Težko je namreč dokazati, da je bila atletu pri odvzemu urina ponujena le ena posoda za zbiranje urina, če atlet, ki je podpisal zapisnik, tega pri tem ni omenil (zapisal). Prav tako je težko ali nemogoče dokazati nepravilnosti pri

analizi vzorca A, če na analizo vzorca B ni bilo konkretnih pripomb, slednji pa je prav tako zabeležen kot pozitiven.

Komisiji sta obravnavali tudi primer pozitivnega vzorca atleta, ki se je zagovarjal, da je uporabljal prepovedane substance zaradi zdravljenja poškodbe. V zagovoru se je osredotočil na dokazovanje, da se prepovedana substanca, ki jo je užival (tega ni zanikal), uporablja za zdravljenje poškodbe, ki naj bi jo utrpel. Ker ni predložil nobenega dokazila, s katerim bi dokazal oz. dokazoval, da se je resnično zdravil oz. da se je zdravil pod zdravstvenim nadzorom, ni imel možnosti, da bi dokazal svojo nedolžnost. Šlo je za nazoren primer, da zgolj navedbe brez predložitve dokazov ne zadostujejo za oprostitev. Opozoriti je treba, da bi atlet, četudi bi se res zdravil, moral predhodno zaprositi za terapevtsko izjemo, a ta prav tako ni bila izpolnjena. Njegov zagovor tudi sicer ne bi mogel vzdržati v nobenem pogledu – substance, katere prisotnost je bila ugotovljena v njegovem telesu, mu noben zdravnik ne bi smel predpisati, saj ni uvrščena na seznam registriranih zdravil.

Kako pomembno je poznavanje protidopinških predpisov in kako pomembni sta športnikova disciplina in urejenost, pove tudi primer atleta, ki je v protidopinškem postopku dokazoval, da je kot prehranski dodatek užival substanco, za katero je verjel, da je dovoljena. V postopku je predložil vse embalaže prehranskih dodatkov, ki jih je zaužil v zadnjih šestih mesecih, opremljene z deklaracijami, in manjšo količino teh dodatkov. Z analizo vsebine enega od izdelkov je bilo, kljub podatkom na deklaraciji, da gre za izdelek, ki ni na listi prepovedanih substanc, ugotovljeno, da je izdelek z njimi kontaminiran. Atlet je dokazal, da je ravnal brez znatne krivde in malomarnosti, saj je verjel podatkom na deklaraciji, enak izdelek istega proizvajalca pa je uporabljal že v prejšnjih sezonah, kar je bilo razvidno iz priloženih dnevnikov treninga, na dopinškem testu leto poprej pa je bil ob uživanju enakega izdelka negativen. S takšnim ravnanjem (skrbno beleženje treningov in zaužitih prehranskih dodatkov, shranjevanje embalaže in vzorcev teh dodatkov) pri čemer ni vedel niti ni mogoče vedeti, da uživa nedovoljeno substanco, je dosegel oprostitev. Takšno ravnanje v pravnem jeziku označujemo kot nekrivdno in nemalomarno.

Sklep

Obravnavani primeri kažejo na pomen poznavanja protidopinških predpisov, ki športniku omogoča pravilno in pravočasno ukrepanje pri zavarovanju pravic in dokazov. Seveda se nam pravnikom ob 'doping' in v zvezi z njimi pojavijo še številna druga vprašanja, kot npr. ogrožanje človekovih pravic pri posegu v sfero športnika, nadalje varstvo zasebnosti in telesna integriteta, svoboda gibanja ipd., vendar pa je to že tema ene od naslednjih razprav.